

Als de kunst het benauwd krijgt, raakt de samenleving in ademnood

maandag, 1 september 2025 (13:03) - NRC Handelsblad

In dit artikel:

Kunstenaars wereldwijd ervaren toenemende druk: het jaarlijkse rapport The State of Artistic Freedom signaleert censuur, intimidatie en vervolging in meer dan negentig landen, en Culture Action Europe meldt dat ruim een derde van Europese makers zich door maatschappelijke of politieke druk beperkt voelt. Voorbeelden variëren van massale boekverwijderingen in Texas en rechtszaken tegen optredende artiesten in Londen tot de arrestatie van een Moskouse regisseur wiens stuk kritiek op de oorlog uitte.

Ook in Nederland sluimert diezelfde tendens. Recente incidenten tonen hoe polariserende reacties tot concrete veiligheidsmaatregelen leiden: zanger Douwe Bob kreeg bedreigingen na een opmerking die door VVD-leider Dilan Yesilgöz werd uitgelicht, cabaretier Yohay Sponder trad onder politiebescherming op en de Noord-Ierse rapgroep Kneecap kreeg bedreigingen rondom een geplande Paradiso-show. Musea die samenwerkingen aangaan met banken of energiebedrijven riskeren acties van klimaatactivisten, en zelfs kinder- en voorleesactiviteiten rond queer-thema's liggen niet meer vanzelfsprekend vast.

De directe consequentie is tweeledig. Harde maatregelen: politie en beveiliging moeten vaker ingrijpen, metaaldetectie bij concerten komt voor, en podia bespreken noodscenario's alsof het om risicovolle sportevenementen gaat. Zachte gevolgen: makers passen teksten en grappen aan of laten artistieke keuzes varen uit vrees voor repercussies — self-censuur die subtiel maar schadelijk is. Artistieke ruimte fungeert als graadmeter voor democratische gezondheid; wanneer die ruimte krimpt, kan publieke discussie verarmen.

Tegelijkertijd is er een duidelijke grens: vrijheid houdt op bij discriminatie, haat en bedreiging. Context is bepalend — dezelfde woorden kunnen in verschillende settings een andere impact hebben (nachtclub versus kinderprogramma). Tussen die grens en de grijze zones moeten instellingen en makers hun weg vinden, wat moed en bescherming vereist.

Met de verkiezingen op 29 oktober staat ook het beleid ten aanzien van vrije artistieke ruimte ter discussie. De oproep is concreet: politici moeten het vrije woord verdedigen, gemeenten moeten de veiligheid van culturele instellingen garanderen, en media moeten niet alleen luidruchtige flanken versterken maar ook het moedige midden een podium bieden. Vrije plekken voor kunst ontstaan niet vanzelf; wie ze wil behouden, zal ze actief moeten beschermen.